

3. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 330.341.1.009.12

Томашук І.В.

асистент кафедри аналізу та статистики,
Вінницький національний аграрний університет

Мулик М.В.

бакалавр,
Вінницький національний аграрний університет

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті досліджено сучасні проблеми конкурентоспроможності національної економіки, які є одними з ключових моментів макроекономічної політики розвинених країн світу. Визначено, що в умовах глобалізації та постійної конкуренції інновації є основою конкурентоспроможності, що дозволяє країнам з інноваційними конкурентними перевагами зайняти гідне місце у світовій спільноті. Наголошено, що стратегічні завдання нашої держави вимагають підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки на інноваційній основі, яка повинна створити пільги для вітчизняних виробників у боротьбі проти економічних конкурентів на внутрішньому та міжнародному ринках та допомогти Україні достійно виглядати поряд з розвинутими країнами світу. Визначено, що основним джерелом фінансування інноваційних витрат в Україні залишаються власні кошти підприємств – 7704,1 млн. грн. (або 84,5% загального обсягу витрат на інновації). Зроблено висновки про те, що сьогодні в Україні потрібно залучити ефективний мотиваційний регулятор, який би керував ринковою поведінкою суб'єктів господарювання з моменту виникнення ідеї до її комерційної реалізації.

Ключові слова: конкуренція, інноваційний потенціал, наукові дослідження, глобалізація, мотиваційний регулятор.

Постановка проблеми. Як підтверджує практика, розробка та впровадження інновацій є ефективним механізмом виходу з кризи. За допомогою нововведень у виробництві можна підвищити ефективність праці, зменшити споживання енергоресурсів, адже одна успішна новація здатна забезпечити відновлення у всьому сегменті ринку. Тому підтримка та створення необхідних умов для стимулювання інноваційних підприємств, використання світового досвіду у створенні ефективної національної інноваційної системи для об'єднання ділового сектору економіки та науки, побудови ефективної системи мотивації інноваційної діяльності є необхідними складовими розвитку конкурентоспроможної економіки України в посткризовий період. Це підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення ролі інновацій в економічному розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки зробили багато вітчизняних і зарубіжних вчених, серед них: О. Богма, О. Болдуев,

О. Дацій, М. Гаман, Н. Дацій, А. Мазаракі, Т. Мельник, В. Юхименко, В. Костюченко, Л. Кудирко, Л. Лебедева, М. Портер, Й. Шумпетер, А. Ругмен, А. Шапаренков, М. Корж, О. Карп'юк та інші.

Слід зазначити, що вітчизняні дослідники визнають, що реалізація власної моделі інноваційного розвитку є однією з передумов досягнення якісно нового рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Ефективний розвиток держави в основному залежить від масштабів впровадження новітніх технологій, а підвищення активності інноваційної діяльності вітчизняних підприємств є однією з основних передумов забезпечення стабільності, сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Зазначені дослідники роблять висновок, що інновації економічного напрямку є основою для підвищення конкурентоспроможності економіки, підвищення якості вітчизняної продукції, умов нашого виживання в системі конкуренції, що постійно загострюється.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є визначення ролі інноваційного чинника у підвищенні

конкурентоспроможності країни та обґрунтування необхідності переходу національної економіки на інноваційний шлях розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Країна, котра інтенсивно конвертує наукові знання в нові технології та товари, набуває можливості забезпечення стійких темпів економічного розвитку, здатності зосереджувати національні зусилля на пріоритетних напрямках науково-технічного, соціально-економічного розвитку в межах державних інноваційних систем і розпочинає посилювати свою конкурентоспроможність на світових ринках [3; 4]. Місце країни в сучасному світі сьогодні визначається якістю людського капіталу, станом освіти і ступенем використання науки та технологій у виробництві. Особливого значення набувають характер і структура взаємодії науки, освіти, фінансування, державної політики та промисловості.

За даними Головного управління статистики, упродовж 2017 року наукові дослідження і розробки в Україні виконували 963 організації, 45,8% з яких організації державного сектору економіки, 39,0% – підприємницького, 15,2% – закладів вищої освіти (рис. 1).

У 2017 році в Україні загальний обсяг витрат на виконання НДР власними силами організацій становив 13379,3 млн. грн. Питома вага загального обсягу витрат на виконання НДР у ВВП становила 0,45%, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету –

0,16%. За даними 2016 року, частка обсягу витрат на НДР у ВВП країн ЄС у середньому становила 2,03%.

Більшою за середню частку витрат на дослідження та розробки була у Швеції – 3,25%, Австрії – 3,09%, Німеччині – 2,94%, Данії – 2,87%, Фінляндії – 2,75%, Бельгії – 2,49%, Франції – 2,25%; меншою – у Македонії, Латвії, Румунії, Кіпрі та Мальті (від 0,43% до 0,61%).

У 2017 році 21,9% загального обсягу витрат були спрямовані на виконання фундаментальних наукових досліджень, які на 92,4% профінансовано за рахунок коштів бюджету (рис. 2).

Частка витрат на виконання прикладних наукових досліджень становила 23,6%, які на 51,5% фінансувалися за рахунок коштів бюджету та 27,6% – за рахунок коштів організацій підприємницького сектору. На виконання науково-технічних (експериментальних) розробок спрямовано 54,5% загального обсягу витрат, які на 40,3% профінансовані іноземними фірмами, 28,7% – організаціями підприємницького сектору та 14,3% – за рахунок власних коштів. Майже половина обсягу витрат, направлено на виконання фундаментальних наукових досліджень, припадала на галузь природничих наук, 25,5% – технічних, 9,4% – сільськогосподарських. На виконання прикладних наукових досліджень спрямовано 44,3% витрат галузі технічних наук, 20,4% – природничих, 12,3% – сільськогосподарських. Більша частина (87,7%) витрат на виконання науково-технічних (експериментальних) розробок припадає на галузь технічних наук [8].

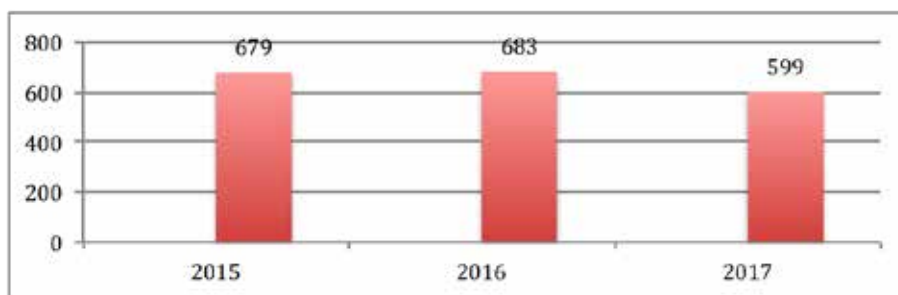

Рис. 1. Кількість аспірантів Вінницької обл., зайнятих науковою діяльністю, 2015-2017 рр., осіб

Джерело: сформовано на основі [8]

Рис. 2. Обсяг фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок Вінницької обл., 2015-2017 рр., всього, (тис. грн.)

Джерело: сформовано на основі [8]

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат в Україні залишаються власні кошти підприємств – 7704,1 млн. грн. (або 84,5% загального обсягу витрат на інновації). Кошти державного бюджету отримали 8 підприємств, місцевих бюджетів – 17, загальний обсяг яких становив 322,9 млн. грн. (3,5%); кошти вітчизняних інвесторів отримали 5 підприємств, іноземних – 3, загалом їхній обсяг становив 380,9 млн. грн. (4,2%); кредитами скористалося 21 підприємство, обсяг яких становив 594,5 млн. грн. (6,5%).

У 2017 році 88,5% інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації (або 14,3% обстежених промислових). Ними було впроваджено 2387 інноваційних видів продукції, з яких 477 – нових виключно для ринку, 1910 – нових лише для підприємства. Із загальної кількості впровадженої продукції 751 – нові види машин, устаткування, приладів, апаратів тощо, з яких 30,5 % нових для ринку [8].

Перспективи країни на світовому ринку та участь у міжнародному поділі праці залежать від впровадження заходів щодо підвищення його інноваційного потенціалу, структурної перебудови економіки, здатності надавати відповіді на основні проблеми планети, які включають:

- глобалізація та неолібералізація світу та більшості національних економік, включаючи українську;
- немає альтернативи сталому економічному розвитку для кожної країни;
- зростання світового технічного прогресу, перехід національних економік до найвищих технологічних процесів;
- погіршення демографії, зниження якості трудових ресурсів та посилення процесів міграції населення [9; 11].

Основою сучасного технологічного розвитку є збільшення частки продажів високих технологій на світових ринках та швидке зростання в наукомістких галузях народного господарства. Важливим фактором впливу на інноваційні процеси є податкова політика отримання прибутку, яку прагне держава. У багатьох країнах підприємства отримують додаткові пільги за податком на прибуток, який використовується для оновлення технічного обслуговування.

Інноваційний потенціал та технологічна готовність є важливими складовими національної економічної конкурентоспроможності, яка визначається як сукупність установ, політики та чинників, що визначають рівень продуктивності економіки. Ефективне здійснення науково-технічної діяльності в значній мірі стає можливим за умови тісної взаємодії національних потужностей, ресурсів різних країн, спільного вирішення проблем економічного розвитку на глобальному рівні [5]. Це втілено в процесах науково-технологічної інтернаціоналізації, що на сучасному етапі характеризується тенденціями, серед яких головним є функціонування світового технологічного ринку, який характеризується найбільшою інтенсивністю розвитку та високим ступенем монополізації. Використання «інформаційної економіки» відкриває нові можливості у сфері спільних досліджень на всіх рівнях.

У сучасному світі зберігається технологічний розрив між розвиненими країнами, в яких переважає четвертий і п'ятий технологічні режими, і менш розвинених країн, в яких найбільш поширений третій та четвертий технологічний режим. Як наслідок, промислово розвинені країни переважно проводять науково-технічне співробітництво з рівними державами в галузі технологічного розвитку, використовуючи дешеві інтелектуальні праці менш розвинених країн для підвищення конкурентоспроможності власного високотехнологічного потенціалу [1; 2]. Рівень розвитку національної інноваційної системи, політика уряду у цьому напрямку та участь країни в глобальних та регіональних економічних групах мають велике значення для рівноправного залучення тієї чи іншої держави до світової науково-технічної сфери.

Світовий досвід показує, що важливими умовами для досягнення більш високого рівня конкурентоспроможності країни є: сприяння створенню та освоєння нових знань як основного ядра ефективної конкуренції; розвиток внутрішньої конкуренції, що сприяє інноваційній діяльності; створення конкурентних переваг за рахунок використання нововведень, нових технологій, знань та інформації; здатність окремих підприємств та індустрії в цілому інноваційно вдосконалювати, модернізувати та покращувати їх; розуміння того, що збереження конкурентної переваги може бути досягнуто лише завдяки постійному впровадженню нових і удосконалених існуючих інновацій, оскільки будь-яке досягнення є доступним для повторення конкурентами; створення сприятливого середовища для стимулювання розвитку передових галузей, поява нових галузей та нових підприємств [6].

Іншими словами, для зростання національної конкурентоспроможності країни необхідна постійна орієнтація своєї економіки на пошук, здійснення та впровадження нововведень, тобто на інноваційний шлях розвитку, оскільки існує пряма залежність між конкурентними перевагами системи та її здатністю до інновацій. Це визначає організацію інноваційного бізнесу як основного фактора успіху в міжнародній конкуренції.

Ще М. Портер, досліджуючи конкурентні переваги різноманітних країн, дійшов висновку про те, що національне процвітання не успадковується, не виходить з наявних природних ресурсів або робочої сили, а створюється. Національна конкурентоспроможність залежить від здатності промисловості впроваджувати інновації і модернізуватися. Сьогодні утримання конкурентних переваг стає можливим завдяки постійному покращенню продукції, засобів її виробництва та всіх інших факторів. Таким чином, основою конкурентних переваг є процес постійного стимулювання оновлення і поліпшення – процес стимулювання інновацій (рис. 3) [10].

Інновації визначають конкурентні переваги в ринковій боротьбі, реалізація яких дозволяє активно брати участь у формуванні світової економічної сис-

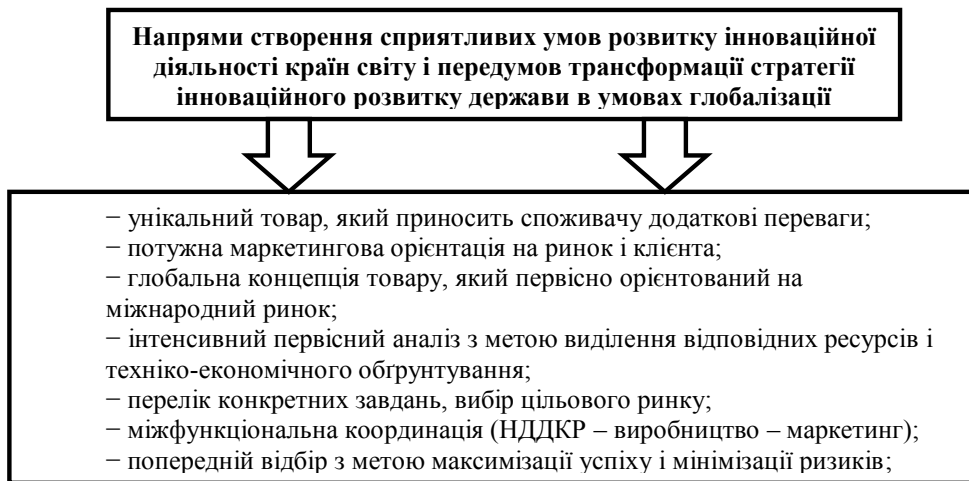

Рис. 3. Шляхи створення сприятливих умов розвитку інноваційної діяльності

Джерело: сформовано за результатами дослідження

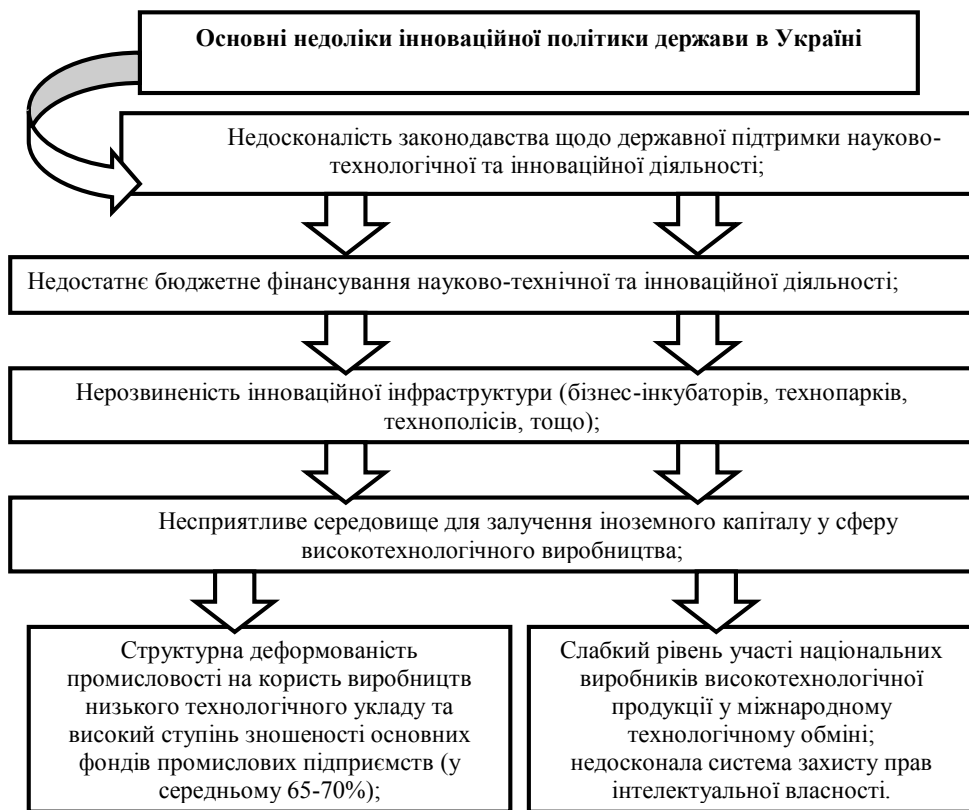

Рис. 4. Головні недоліки інноваційної політики в Україні

Джерело: сформовано за результатами дослідження

теми завдяки досягненню інноваційної конкурентоспроможності на національному рівні [7]. При цьому нездатність до здійснення інновацій породжує значний ризик опинитися на позиціях аутсайдера, адже, у кінцевому наслідку, це призводить до обмеження можливостей розвитку та використання наявного потенціалу.

Слід також підкреслити, що на світових ринках національні економіки, як правило, є галузевою міжна-

родною спеціалізацією, тому необхідним компонентом конкурентоспроможності національної економіки є досягнення конкурентоздатності галузі. Втрата галузей за конкурентними позиціями загрожує здатності країни підтримувати соціально-економічну оптимальність та стабільне економічне зростання (рис. 4). Можна стверджувати, що Україна, поряд з такими конкурентними перевагами, як сприятливе геостратегічне розташування, доступ до морського узбережжя та наявність

значних запасів природних ресурсів, має досить високий освітній рівень населення також широку систему наукових шкіл й установ з перспективою виходу на високий світовий рівень розвитку (аерокосмічна технологія, авіаційне машинобудування, зв'язок, телекомунікації).

Таким чином, у нас є всі передумови для використання вітчизняного науково-технічного потенціалу з метою прискорення розвитку конкурентоспроможних наукоємких високотехнологічних галузей із майбутньою орієнтацією на досягнення стратегії лідерства у цих сферах [10]. У таких умовах необхідно створити ефективний механізм комерційної та ринкової взаємодії наукових, інноваційних та продуктивних компонентів народного господарства. Залучити ефективний мотиваційний регулятор, який би керував рин-

ковою поведінкою суб'єктів господарювання з моменту виникнення ідеї до її комерційної реалізації.

Висновки. Основою нового стратегічного курсу та головним пріоритетом нашої країни має стати розробка та реалізація програми, спрямованої на розвиток інноваційної моделі економічного зростання, становлення України як високотехнологічної держави, яка має бути впроваджена через нову стратегію промислової та інноваційної політики. Необхідно змінити пріоритети промислової політики України та переорієнтувати промисловий комплекс на переважний розвиток високотехнологічних галузей. Інноваційний шлях розвитку не тільки прискорить економічний розвиток держави, але й досягне необхідного рівня конкурентоспроможності продукції з метою вільної конкуренції на світових ринках товарів і послуг.

Список літератури:

1. Богма О.С., Болдуєва О.В. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки. *Вісник Запорізького національного університету. Серія : Економічні науки.* № 3(7), 2017. С. 166–170.
2. Інноваційна складова конкурентоспроможності національних економік на сучасному етапі глобального розвитку. URL: https://studopedia.su/16_153646_Innovatsiyuna-skladova-konkurentospromozhnos-ti-natsionalnih-ekonomik-nasuchasnomu-etapi-globalnogo-rozvitku.html
3. Інноваційна складова конкурентоспроможності національних економік на сучасному етапі глобального розвитку. URL: <https://studfiles.net/preview/2399474/page:4/>
4. Інноваційна модель розвитку економіки України в умовах глобалізації : монографія / О.І. Дацій, М.В. Гаман, Н.В. Дацій. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 368 с.
5. Інноваційний потенціал України : монографія / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, В.В. Юхименко, В.М. Костюченко, Л.П. Кудирко [та ін.] ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. 592 с.
6. Карп'юк О.П. Економіка України у вимірі глобальної конкурентоспроможності. URL: <https://www.google.com/url?>
7. Лебедева Л.В. Інноваційна складова конкурентоспроможності економіки України. URL: <https://www.google.com/url>
8. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник, 2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_nauka_2017.pdf
9. Корж М.В. Удосконалення моделі організації інноваційної діяльності на державному рівні при використанні інструментарію міжнародного маркетингу. *Актуальні проблеми економіки.* 2012. № 2. С. 77–84.
10. Портер М. Конкуренція / М. Портер. [пер. с англ. / под ред. Я.В. Зблоского]. Москва : Вільямс, 2001. 495 с.
11. Шапаренков А.В. Грошовий механізм формування інноваційного потенціалу : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. 456 с.

Томашук І.В., Мулык М.В. ИННОВАЦИОННАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ ГЛОБАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

В статье исследованы современные проблемы конкурентоспособности национальной экономики, которые являются одними из ключевых моментов макроэкономической политики развитых стран мира. Определено, что в условиях глобализации и постоянной конкуренции инновации являются основой конкурентоспособности, позволяет странам с инновационными конкурентными преимуществами занять достойное место в мировом сообществе. Отмечено, что стратегические задачи нашего государства требуют повышения конкурентоспособности отечественной экономики на инновационной основе, которая должна создать льготы для отечественных производителей в борьбе против экономических конкурентов на внутреннем и международном рынках и помочь Украине занять высокое положение рядом с развитыми странами мира. Определено, что основным источником финансирования инновационных расходов в Украине остаются собственные средства предприятий – 7704,1 млн. грн. (или 84,5% общего объема затрат на инновации). Сделаны выводы о том, что сегодня в Украине нужно привлечь эффективный мотивационный регулятор, который бы руководил рыночным поведением субъектов хозяйствования с момента возникновения идеи до ее коммерческой реализации.

Ключевые слова: конкуренция, инновационный потенциал, научные исследования, глобализация, мотивационный регулятор.

Tomashuk Inna, Mulik Marina. INNOVATIVE COMPOSITION OF THE COMPETITIVENESS OF NATIONAL ECONOMY IN THE MODERN STAGE OF GLOBAL DEVELOPMENT

The article deals with modern problems of competitiveness of the national economy, which are one of the key moments of the macroeconomic policy of the developed countries of the world. It is determined that in the conditions of globalization and constant competition, innovation is the basis of competitiveness, which allows countries with innovative competitive advantages to take a worthy place in the world community. It is stressed that the strategic tasks of our state require increasing the competitiveness of the domestic economy on an innovative basis, which should create privileges for domestic producers in the struggle against economic competitors in the domestic and international markets and help Ukraine to take a worthy place along with the developed countries of the world. It has been determined that the main source of financing innovative costs in Ukraine remains the enterprises own funds – UAH 7704.1 million (or 84.5% of the total amount of expenses for innovation). The basis of modern technological development is the increase in the share of high technology sales in world markets and rapid growth in high-tech sectors of the national economy. An important factor in the impact on innovation processes is the tax policy of obtaining profits, which the state seeks. In many countries, companies receive additional tax benefits that are used to upgrade their maintenance. Innovation potential and technological readiness are important components of national economic competitiveness, which is defined as a set of institutions, policies and factors that determine the level of productivity of the economy. Even M. Porter, studying the competitive advantages of various countries, came to the conclusion that national prosperity is not inherited, does not derive from existing natural resources or labor, but is created. National competitiveness depends on the ability of industry to innovate and modernize. Today the maintenance of competitive advantages becomes possible due to constant improvement of production, means of its production and all other factors. Thus, the basis of competitive advantages is the ongoing process of stimulating renewal and improvement – the process of stimulating innovation. It is concluded that today in Ukraine it is necessary to involve an effective motivational regulator that would guide the market behavior of business entities from the moment an idea emerges before its commercial implementation.

Key words: competition, innovative potential, scientific researches, globalization, motivational regulator.